

Azərbaycan
Tərcümə
Mərkəzi

Aydın

www.aydinyol.az

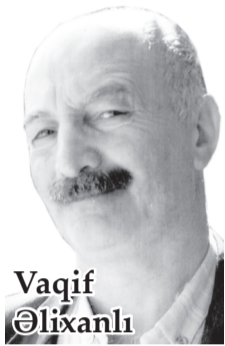
1 iyul 2016-cı il № 21 (80) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 30 qəpik

İşıq
dilində
danışan
film

Paşa
Qəlbınur

»»» səhifə 6

“Avdi
Kallistratov
xətti romanda,
sadəcə, bir
yamaqdı”

Vaqif
Əlixanlı

»»» səhifə 7

“Ağ at
və ağ
çuxa”

Seyid Hüseyn
Sadıq

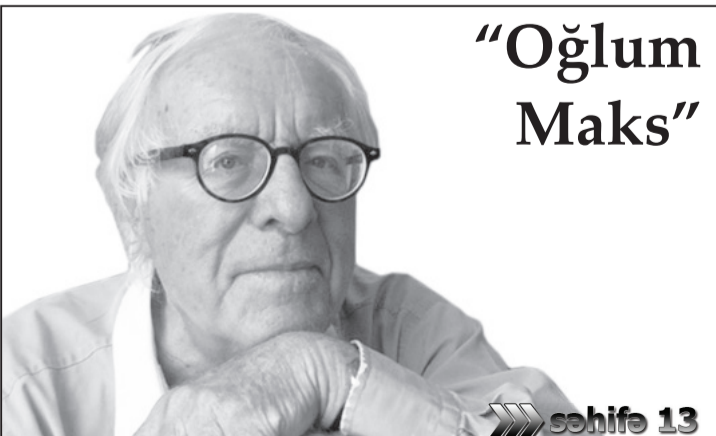
»»» səhifə 12

Ermənilərin Azərbaycan torpaqlarına təcavüzü necə başladı?

Gecə qatarları...

»»» səhifə 5

“Oğlum
Maks”

»»» səhifə 13

Yazıçı Coanna
Roulinq
Britaniyadan
getdi

»»» səhifə 16

ANONS

Azərbaycanın
multikulturalizm
siyasəti dünya
dövlətlərinə nümunədir

»»» səhifə 3

Kaliforniyada
Azərbaycan kulinariyası
haqqında kitabın
təqdimatı olub

»»» səhifə 3

Orfoqrafiya lüğətindən
çıxarılan sözlərin
təsnifatının davamı

»»» səhifə 4

Eşqsiz dünyanın dəyəri

»»» səhifə 5

Əzab qapısı

»»» səhifə 9

20-ci illərin iki filmi

»»» səhifə 10

Fövqəltəbii qavrayış
nəylə izah olunur?

»»» səhifə 15

Nyu-Yorkda Puşkinin
rus və ingilis dillərində
kitabı çap olunub

»»» səhifə 16

Odessada Beynəlxalq
kinofestival başlayır

»»» səhifə 16

“Getty” portalı
100 min kitabı oxucuların
ixtiyarına verdi

»»» səhifə 16

○ Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyev Silahlı Qüvvələrin Baş Qərargahının yeni inzibati binasının açılışında iştirak edib.

Müdafiə naziri, general-polkovnik Zakir Həsənov Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevə raport verdi.

Dövlət başçısı binanın rəmzi açılışını bildirən lenti kəsdi.

Sonra Prezident İlham Əliyev binada yaradılan şəraitlə tanış oldu.

Binada Ulu öndər Heydər Əliyevin büstü qoyulub, Ümummilli liderin həyat və fəaliyyətinin əks olunduğu muzey yaradılıb. Muzeydə Ulu öndərin ordu quruculuğu fəaliyyətinə geniş yer verilib. Ümummilli liderin respublikaya rəhbərliyinin həm birinci, həm də ikinci dövründə ölkədə ordu quruculuğu ilə bağlı həyata keçirdiyi tədbirləri əks etdirən fotolar muzeydə sərgilənir. Bundan əlavə, Prezident İlham Əliyevin güclü maddi-texniki bazaya malik, vətənpərvər ordunun formalaşdırılması istiqamətində gördüyü işlər də muzeydə geniş əks olunub.

Baş Qərargahın binasında müxtəlif tədbirlərin keçirilməsinə imkan verən, səsyzma və proyektor sistemləri ilə təchiz olunan akt zalı da yaradılıb.

İlham Əliyev Silahlı Qüvvələrin Baş Qərargahının yeni inzibati binasının açılışında iştirak edib

Bildirildi ki, ümumi sahəsi 12600 kvadratmetr olan altımərtəbəli binada bütün otaqlar müasir avadanlıq və inventarla təchiz edilib.

Daha sonra Prezident İlham Əliyev Mərkəzi Komanda Məntəqəsinin fəaliyyəti ilə tanış oldu.

Müdafiə naziri, general-polkovnik Zakir Həsənov və Silahlı Qüvvələrin Baş Qərargah rəisi, general-polkovnik Nəcməddin Sadıqov Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevə məlumat verdilər ki, Silahlı

Qüvvələrin gündəlik və döyüş fəaliyyətinin planlaşdırılması və idarə olunması üçün yaradılan Məntəqədə 140 nəfərin işləməsi üçün hər cür şərait var. Məntəqəyə hərbi idarəetmə sisteminin müxtəlif elementləri daxildir.

Bildirildi ki, Mərkəzi Komanda Məntəqəsi əməliyyat şəraiti barədə məlumatların toplanmasına və təhlilinə, qoşunların döyüşə hazırlıq prosesinə, döyüş xidmətinin aparılmasına nəzarət edilməsinə, döyüş fəaliyyətinə hazırlıq dövründə və onun gedində qoşunların idarə olunmasına, digər idarəetmə məntəqələri ilə müxtəlif növ məlumat mübadiləsinin aparılmasına və videokonfransların təşkilinə, videoməlumatların ötürülməsinə imkan verir.

Sonra düşmən müdafiəsinin dərinliyində hava kəşfiyyatı aparən pilotsuz uçuş aparatından və aerostatdan alınan görüntülər nümayiş etdirildi.

Daha sonra əsas komanda məntəqələri ilə birbaşa videobağlantılar quruldu. Müxtəlif ordu korpuslarının və birliklərinin komandirləri videobağlantı vasitəsilə Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevə raport verdilər.

Sonda Prezident, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev müxtəlif təyinatlı zirehli döyüş maşınlarına baxdı.

Bu maşınların funksiyaları və imkanları barədə dövlət başçısına ətraflı məlumat verildi.

"Açıq kitab" online mütaliəçilərin portalıdır!

ARNK yanında Tərcümə Mərkəzinin "Açıq kitab" online kitabxanası Azərbaycan, rus və digər xarici dillərdə yüzlərlə klassik, müasir bədii ədəbiyyat nümunələrinin, mətn və materialların, lüğətlərin, müxtəlif sahələrə dair elmi, publisistik ədəbiyyatların, dünya dillərinə tərcümə edilmiş Azərbaycan ədəbiyyatının, həmçinin Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş dünya ədəbiyyatlarının elektron versiyasını mütəmadi olaraq pulsuz yayımlayır.

Kitabxana vasitəsi ilə Tərcümə Mərkəzinin "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının və "Aydın yol" qəzetinin dövrü saylarını da pulsuz əldə edə bilərsiniz. Bunun üçün www.achiqkitab.az ünvanlı kitabxanaya daxil olmaqla yüzlərlə nəşri ödənişsiz əldə etmək olar!

Onu da qeyd edək ki, artıq onlayn kitabxanamızın rus dilli versiyası da fəaliyyət göstərir.

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi
Baş redaktor: Yaşar Əliyev
İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoğlu
Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Feyziyyə, Nəringül Əliyeva, Rəbiqə Nazimqızı
Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır. "Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.
Tiraj: 1250. **Sifariş:** 1825
Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi 74.
Telefon: 595 16 05.
E-mail: aydinyol.az@gmail.com
Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.
Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

BMT-nin mənzil-qərargahında Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumunun yekunlarına dair tədbir keçirilib

BMT-nin mənzil-qərargahında Bakıda keçirilmiş Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumunun yekunlarına həsr olunan tədbir keçirilib.

Tədbirdə BMT-yə və Sivilizasiyalar Alyansının Dostluq Qrupuna daxil olan ölkələrin rəsmiləri iştirak ediblər.

BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı üzrə ali nümayəndəsi Nasir Əbdüləziz Əl-Nasir Sivilizasiyalar Alyansına və ümumiyyətlə, dünyada mədəniyyətlərəarası dialoqa dəstəyinə görə Azərbaycan Hökumətinə və ölkə Prezidentinə təşəkkürünü bildirib. O, BMT Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumunun yüksək səviyyədə keçirildiyini, Forumun dünyada sülh və əməkdaşlığın qorunması prinsiplərinə xidmət etdiyini söyləyib.

Azərbaycanın mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev qeyd edib ki, Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumu BMT-nin ən ali toplantılarından biridir.

Bu Forumun Azərbaycanda yüksək səviyyədə keçirilməsi ölkəmizin gücünü, zəngin mədəniyyətini, tolerantlığını və yüksək təşkilatçılıq qabiliyyətini bir daha nümayiş etdirir.

Tədbirdə çıxış edən müxtəlif ölkələrin nümayəndələri bildiriblər ki, hazırda ekstremizmin qarşısının alınması və fərqli mədəniyyətlərin, dinlərin təmsilçiləri arasında dialoq və sülhün möhkəmləndirilməsi üçün BMT-yə üzv ölkələr öz səylərini daha da artırmalıdırlar.

BMT Sivilizasiyalar Alyansı ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlıq məsələləri müzakirə edilib. Bu müzakirələr mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayevin BMT Sivilizasiyalar Alyansının ali nümayəndəsi Nassir Abdula-ziz Al-Nasserlə görüşü zamanı aparılıb.

Nazirlikdən AzərTAc-a bildirilib ki, görüşdə ali nümayəndə Bakının BMT Sivilizasiyalar Alyansının 7-ci Qlobal

Forumuna yüksək səviyyədə ev sahibliyi etdiyinə, habelə Prezident İlham Əliyevin bu tədbirin təşkilinə və Alyansa Azərbaycan hökumətinin dəstəyinə görə təşəkkürünü bildirib.

Nazir Əbülfəs Qarayev BMT ali nümayəndəsinə ölkə rəhbərliyinin salamlarını çatdıraraq, multikulturalizm ili çərçivəsində Sivilizasiyalar Alyansının qlobal məqsədlərinə uyğun olaraq silsilə tədbirlərinin keçirilməsinin nəzərdə tutulduğunu qeyd edib.

Görüşdə 2017-ci ilin BMT tərəfindən elan edilmiş "Davamlı Turizm Beynəlxalq ili" çərçivəsində silsilə tədbirlərinin keçirilməsi, həmçinin 4-cü Ümumdünya Mədəniyyətlərəarası Dialoq Forumunun təşkilinə məqsədlə digər tərəfdaşlarla birgə hazırlıq işlərinin aparılması qərara alınıb.

BMT Baş Assambleyasının prezidenti Mogens Lyksetoft Azərbaycanın BMT-nin etibarlı tərəfdaşı olduğunu bildirərək, bu tərəfdaşlıqdan məmnunluğunu ifadə edib.

O, bu fikirləri mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayevlə görüşdə səsləndirib.

Görüşdə Azərbaycan ilə BMT arasında, xüsusilə BMT Baş Assambleyası arasında əməkdaşlıq məsələsi geniş müzakirə olunub.

Əbülfəs Qarayev Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi və onun fəsadları, həmçinin doğma torpaqlarından qovulmuş məcburi köçkün və qaçqınların vəziyyəti haqda məlumat verib və bu barədə BMT Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi 4 qətnamənin hələ də icra olunmamasının ciddi narahatlıq doğurduğunu bildirib.

Sonda nazir Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə həyata keçirilən Bakı Prosesi barədə məlumat verərək M.Lyksetoftu 2017-ci ildə Bakıda keçiriləcək 4-cü Ümumdünya Mədəniyyətlərəarası Dialoq Forumuna dəvət edib.

Yusif BABANLI

Azərbaycanın multikulturalizm siyasəti dünya dövlətlərinə örnəkdir

İyunun 28-dən 30-dək Bakıda "Azərbaycan, doğma diyar" devizi ilə Milli Azlıqların V Respublika Festivalı keçirilib. İyunun 30-da Xalça Muzeyində milli azlıqların həyat və məişətindən söhbət açan "Vahid ailədə" adlı fotosərgi təqdim olunub və "Azərbaycanda yaşayan milli azlıqların mahnı və rəqs folkloru nümunələri" diskinin və fotokataloqunun Azərbaycan, ingilis, rus, fransız və alman dillərində təqdimatı keçirilib.

Ekspozisiyada ölkənin milli azlıqlarının – avarların, ləzgilərin, saxurların, rutulların, tat, rus, yəhudi və başqalarının həyatından fotosəkillər nümayiş etdirilib. Elə həmin gün Xalça Muzeyində "Multikulturalizm Azərbaycan modeli" mövzusunda "dəyirmi masa" olub. İclasda mədəniyyət və turizm nazirinin müavini Vaqif Əliyev, Sevda Məmmədaliyeva, Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm

və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri, akademik Kamal Abdullayev, Milli Məclisin deputatları, milli icmaların nümayəndələri iştirak ediblər. İştirakçılara milli azlıqların folkloru haqqında "Azərbaycan, doğma diyar" videoçarxı nümayiş etdirilib.

Çıxış edənlər qeyd ediblər ki, Azərbaycanda bütün dinlərin nümayəndələri azad yaşayır, dinlərin və mədəniyyətlərin hamısına eyni münasibət bəslənir.

K.Abdullayev vurğulayıb ki, müasir dövrdə Azərbaycanın multikulturalizm siyasəti dünya dövlətlərinə, o cümlədən bu sahədə zəngin təcrübəsi olan Qərbi ölkələrinə örnəkdir. Bu gün inamla deyə bilərik ki, Azərbaycan multikulturalizmi ölkənin siyasi simasının əsas xüsusiyyətlərindən birinə çevrilib. Dövlət müşaviri deyib: "Azərbaycan multikulturalizminin siyasi banisi Heydər Əliyevin əsas arzularından biri məhz bu idi".

Akademik bildirib ki, Prezident İlham Əliyevin 2016-cı ili "Multikulturalizm ili" elan etməsi bir çox obyektiv amillərdən qaynaqlanır. Əsrlər boyu müxtəlif mədəniyyətlərin qovuşduğu məkan olan Azərbaycan dinlərarası və sivilizasiyalararası dialoqda aparıcı rol oynayır, zəngin tarixi baza yaradıb. Ölkəmizdə dini və milli zəmində qarşıdurma heç vaxt olmayıb və indi də yoxdur. Azərbaycan cəmiyyətinə xas dözümlülük ölkədə unikal tolerant mühit yaradıb. Hazırda bu mühit bir örnək kimi beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətini cəlb edir. Nəhayət, Azərbaycanda multikulturalizm ənənələrinin inkişafı və möhkəmlənməsi üçün zəruri siyasi və iqtisadi şərait mövcuddur.

Tanınmış caz ifaçısı Elçin Şirinov Londonda konsert verəcək

İyulun 3-də Londonun "Spice of life jazz" klubunda tanınmış caz ifaçısı Elçin Şirinov konsert proqramı ilə çıxış edəcək.

İfaçı AzərTAC-a bildirib ki, iyulun 15-də isə onu müşayiət edən qrupla birgə Londonun "Vortex jazz" klubunda konsert verəcək. Konsert çərçivəsində görkəmli Azərbaycan bəstəkarları Üzeyir Hacıbəyli, Qara Qarayevin əsərləri ilə yanaşı, bir sıra xalq və bəstəkar mahnılarına da səsləndiriləcək.

Həmçinin, konsertlərdə E.Şirinov özünün bəstəsi olan müxtəlif musiqi nömrələri ilə də çıxış edəcək. Azərbaycanın xalq və klassik musiqi elementlərinin birləşdiyi konsert proqramı tamaşaçılara unudulmaz anlar yaşadacaq.

"Ceviz ağacı" pyesi səhnələşdirilir

Cəfər Cabbarlı adına İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrında yazıç-dramaturq Aqşin Babayevin görkəmli türk şairi və dramaturqu Nazim Hikmətin həyat və mübarizəsini əks etdirən "Ceviz ağacı" pyesinin oxunuşu keçirilib.

Teatrdan AzərTAC-a bildirilib ki, tamaşanın quruluşçu rejissoru Xalq Artisti Ramiz Həsənoğludur. Səhnə əsərində Nazim Hikmətin obrazını İftixar Pirişev canlandıracaq. Qeyd edək ki, tamaşa yeni mövsümdə səhnələşdiriləcək.

Kaliforniyada Azərbaycan kulinariyası haqqında kitabın təqdimatı olub

Kaliforniya ştatının Vernon şəhərində həmvətənimiz Fəridə Buyuranın "Nar və zəfəran: Azərbaycana kulinariya səyahəti" kitabının təqdimatı və imza sessiyası keçirilib. ABŞ-da qida delikateslərinin ən böyük distribüteri "Melissa's Produce"un eksperimental mətbəx laboratoriyasında keçirilən tədbirə 30-dək kulinariya icmalçısı, blogger və jurnalistlər dəvət edilib.

Qonaqlar "Melissa's Produce" aşpazlarının "Nar və zəfəran: Azərbaycana kulinariya səyahəti" kitabındakı reseptlərdən istifadə etməklə hazırladıkları Azərbaycan milli yeməklərindən dadıblar. Tədbir çərçivəsində Fəridə Buyuran Azərbaycan mətbəxi haqqında məlumat verib.

"Nar və zəfəran: Azərbaycana kulinariya səyahəti" (Pomegranates and Saffron: A Culinary Journey to Azerbaijan) kitabı 2014 və 2015-ci illərdə nəşr edilib. Kitab Azərbaycan mətbəxi haqqında ingilis dilində ilk müfəssəl nəşrdir. 336 səhifədən ibarət kitabda oxuculara 200 adda qəlyanaltı və salat, şorbalar, xəmir xörəyi, ət, tərəvəz və yumurtadan istifadə edilməklə hazırlanan xörəklər, çörək növləri, plov, içki və çərəzlərin Qərbi ölkələri şəraitində hazırlanması üçün uyğunlaşdırılmış reseptlər təklif olunur. Kitaba, həmçinin Fəridə Buyuranın populyar azcookbook.com bloqundan seçilmiş reseptlər daxildir.

"Qatil" növbəti dəfə AzDrama-da

Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrında Xalq yazıçısı Elçinin eyniadlı əsəri əsasında hazırlanmış "Qatil" tamaşası nümayiş olunub.

Teatrın mətbuat xidmətindən AzərTAC-a bildirilib ki, tamaşanın quruluşçu rejissoru Əməkdar incəsənət xadimi Mehriban Ələkbərzadə, bəstəkarı Əməkdar incəsənət xadimi Aygün Səmədzadə, quruluşçu rəssamı Əməkdar mədəniyyət işçisi İlham Elxanoğludur.

Səhnə əsərində rolları Xalq artisti Səidə Quliyeva, Əməkdar artistlər Münəvvər Əliyeva, Elxan Quliyev və aktyor Hikmət Rəhimov oynayır.

Mövzusu qadın sevgisi olan tamaşanın süjet xətti, uzun müddətdir müəllimə işləyən bir qadının faciəli həyatı üzərində qurulub.

Saxtakar, yalançı, fırıldaqçı oğlan başı ancaq şagirdlərinə qarışan, tənha, yaşı ötmüş, sevgi gözləyən müəllimin həyatına girir. O, yalanlarla saf qadınun təmiz hisslərinin qatili olur. Müəllimin evini və ürəyini zəbt edən oğlan sonda onu qatil edir.

Sosial dəyişikliklər fonunda dərin mənəvi-psixoloji reallıqları əks etdirən səhnə əsəri tamaşaçılar tərəfindən maraqla qarşılanıb.

ABŞ-da "Anamın ailəsinin tarixçəsi"

ABŞ-in Hyuston şəhərində, "Blurp" nəşriyyatında Yusif Pənahpurun təqribən 200 səhifə həcmində, ingilis dilində "Heç vaxt bitməyəcək səyahət. Anamın ailəsinin tarixçəsi" kitabı çapdan çıxıb.

Bu barədə AzərTAC-a rejissor Ziya Şıxlinski məlumat verib.

Kitab görkəmli şəxsiyyətlərdən ibarət bütöv bir pleyada yetişdirmiş adlı-sanlı bir nəslin – Şıxlinski ailəsinin tarixçəsinə həsr olunub. Bu nəslin bir çox nümayəndələri (hərbi qulluqçular, ədiblər, dövlət qulluqçuları, sahibkarlar və s.) fitri istedadları və yüksək peşəkarlıqları sayəsində təkcə Azərbaycanda deyil, bütövlükdə Qafqazda, Rusiyada, İranda və Türkiyədə müxtəlif sahələrdə hörmət və nüfuz qazanıblar.

Kitabın müəllifi Yusif Pənahpur ana tərəfdən bu ailənin nümayəndələrindən biridir. İnqilabdan sonra onların ailəsi İranda yaşayıb, sonra Amerika Birləşmiş Ştatlarına mühacirət edib.

Müəllif müqəddimədə Qafqazın coğrafiyası haqqında məlumat verir. Kitabın birinci bölməsində bu soyadın İran qolunun görkəmli nümayəndələrinin, o cümlədən Cahangir Şıxlinski (kitabın müəllifi onun nəvəsidir) bioqrafiyası təqdim olunub. General Əlağa Şıxlinski-nin əmisi oğlu C.Şıxlinski 1920-ci ilə qədər Qazax qəzasının rəisi olub. O, bu barədə öz xatirələrində yazır. General-mayor Cavad bəy Şıxlinski Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətində korpus komandiri, habelə Gəncə antibolşevik üsyanının rəhbərlərindən biri olub. Gəncə uğrunda döyüşlərdə ağır yaralanıb, 1920-ci ilin mayında əvvəlcə İrana, sonra Türkiyəyə mühacirət edib, 1959-cu ildə Türkiyədə vəfat edib.

Bu ailənin Azərbaycan qoluna - əslən Qazaxdan olan məşhur nümayəndələrinə kitabın ayrıca bölməsi həsr olunub. Qazaxlı Şıxlinski ailənin ən məşhurları "Rus artilleriyasının allahı" general Əlağa Şıxlinski, görkəmli Azərbaycan şairi Molla Vəli Vədadi, Azərbaycanın ilk Xalq şairi Səməd Vurğun, Xalq yazıçısı İsmayıl Şıxlı və başqalarıdır.

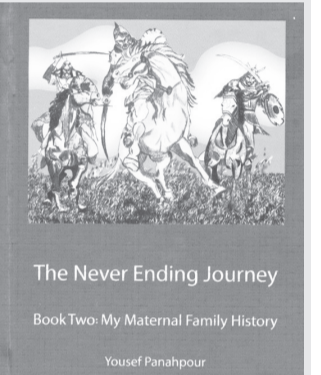
Kitabda Şıxlinski nəslinin mənşəsinin ətrafı tarixi verilib. Qeyd edilir ki, bu nəslin kökləri XIV-XV əsrlərə gedib çıxır. O dövrdə Türkmənistandan Azərbaycana indiki Qazax rayonu ərazisinə qədim türk tayfaları köç ediblər. "Şıxlı" toponimi bu tayfanın adı ilə bağlıdır. Tayfa "Qazaxlı" adlanırmış. Qazaxlı kəndinin əsasını bu tayfanın nümayəndəsi Məhəmməd Ağdolağın iki oğlu – Alqazax ağa və Şıxlı ağa qoyublar. Hazırda mövcud olmayan Qazaxlı kəndi Kür çayı sahilində, Aşağı Salahlı kəndinin yaxınlığında yerləşib.

"Şıxlinski" soyadı Şıxlı ağanın adından yaranıb. Nəsil şəcərəsi iki qola bölünüb. Şıxlinski və Alqazaxlılar. Alqazax Şıxlinski nəslinin qədim soyadıdır. Əlağa Şıxlinski "Mənim xatirələrim" adlı memuarlarında Şıxlinski nəslini haqqında ətraflı informasiya verir. O yazır: "Azərbaycan Rusiyanın tərkibinə daxil olandan sonra bütün yerlilər rus soyadlarına bənzər soyadlar qəbul etdilər. Nəslimizin hər iki qolunun nümayəndələri özlərinə Şıxlinski soyadı götürdülər".

Yusif Pənahpur bir neçə dəfə əcdadlarının vətəninə olub. Sonuncu dəfə Qazaxa 2010-cu ildə gəlib. Səfər zamanı onu tanınmış rejissor Ziya Şıxlinski müşayiət edib.

Müəllif müqəddimədə əməkdaşlığa, sənədlərə və fotosəkillərə görə yaxın qohumu Ziya Şıxlinskiyə xüsusi təşəkkür edir.

Kitab nəfis tərtibatda çap olunub. Bura xüsusi dəyəri olan nadir tarixi fotosəkillər, o cümlədən Şıxlinski ailəvi və görkəmli nümayəndələrinin fotosəkilləri, Qazax rayonunun mənzərələrini, ötən əsrin milli geyimlərini əks etdirən şəkillər daxildir.

Artıq neçə aydan bəridir ki, ARNK yanında Tərcümə Mərkəzində "İşlək orfoqrafiya lüğəti" üzərində iş gedir. Məqsəd, hazırda istifadədə olan "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndə yer almış minlərlə yazılış səhv, qəliz ərəb, fars sözlərinin, mənası və mənbəyi bilinməyən söz və söz birləşmələrinin, müxtəlif şəkilçilər və hallandırmalarla artırılmış, bəzən iki-üç şəkildə verilmiş ifadələrin, eləcə də sahə lüğətlərinə aid terminlərin, dərman, kimyəvi element adlarının təmizlənməsi, əvəzində milli ədəbi nümunələrdən aranıb tapılmış sözlər daxil edilməklə, işlək, aydın dil vəsaitinin ərsəyə gətirilməsidir. Adıçəkilən kitabdan, orfoqrafiya lüğəti qaydalarına uyşmayan sözlərin təsnifatını nəzərinizə çatdırır, oxucuların, dil və lüğət mütəxəssislərinin fikir və mülahizələrini, irad və təkliflərini gözləyirik. Orfoqrafiya lüğətindən çıxarılan sözlərin təsnifatı 6 fevral 2016-cı il tarixdən (62 sayılı buaxrılış) etibarən mütəmadi olaraq "Aydın yol" qəzetində dərc edilir.

(Əvvəli ötən saylarımızda)

"Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndən çıxarılan sözlərin təsnifatı

Orfoqrafiya lüğətinin tərfi: "Orfoqrafiya lüğəti - sözlərin düzgün yazılış qaydasını bildiren dil vəsaitidir".

Mənası anlaşılmayan sözlər	Dialekt və ara sözləri	İşlənməyən ərəb, fars, rus və digər əcnəbi sözlər	Terminlər	Süni sözlər və söz birləşmələrindən düzəldilən qurama sözlər	Lüzumsuz sözlər və söz hallandırmaları
daldırıcı daldırma daldırmaq daldırtma daldırtmaq dalğagöstərmə damarlama damarlamak damarlanma damarlanmaq damarlaşma damarlaşmaq damarlatma damarlatmaq damarvarıqlıq danakimi (-lər) danaquşu (-lar) daraqağzı dəcqalma dəcqləmə dədəlikdən dədəliketmə dədəsiniyandırma dəftərçi dəlikdeşən dəmir-boz dəngillik dürəklik dürənglik dürtükolma düşünücü düyünolma düzağzılı düzbucaqvarıqlıq düzdalğalıqlıq düzdamarlıqlıq düzdişli düzdişlilik düzdoğuş düzdoğuşlu düzgörən düzgörmə düzoxluluq düzolma düztezlikli düzütumlu düzyonuşçu ekstratlı ekstratsız elləşdirmə elləşdirmək ellikləşdirilmə ellikləşdirilmək ellikləşdirmə ellikləşdirmək elm-helm endirmə-qaldırma enəcək-qalxacaq eşşəkbelisindirmə eşşəkqabırğa eşşəkqabırğalı eşşəkşaqqızı etidallıqetmə	damarıqırıqlıq dansaqlı dansaqsız erağac ergetmə ergəlmə erişim erişmək əbə əbəçi əbəçilik məməyeyəndən- pəpəyeyənəcən mərdimgiriz mərdimgirizlik mərəköçdü mıçır mığır mığır-mığır mırça mırçalıq mırtamırt mırtanma mırtanmaq mırtedən mırtetmə mısmə mısməq mitil-mütül mızqoyan mucuqlatma mucuqlatmaq mucuqlayıb- soncuqlatma mucuqlayıb- soncuqlatmaq mucullamaq mucullanma mucullanmaq mucullatma mucullatmaq muzu muzulama muzulamaq mürtədoğlu mütrübbaz mütrübbazlıq müzüroğlu nağıllamaq nağıl-mağıl nağıl-nuğul naxış-nuxuş naqqalxana naqqallama naqqallamaq naqqallaşma naqqallaşmaq nalpara namala nanıx nanıxlıq nanıxolma nazlı-qazlı	dəlixəkliketmə dəlixəkolma eklektik-ensiklopedist ekran-gün eşsizlik əhliyyətkəçən əhliyyətkəçmə qısvət qiyas qiyasi qonuşma qonuşmaq qönçədəhan qönçələb qövl qövlən qövmi qövmiyyət qravürovka qullabı qurab qülğülə laəqəl laəqəllən laəlac laf-kaf laləgun laməzhəb lamis lampoçka lampoçkalı lampoçkasız lanə lanuqo laş, laşə laşə, leş laşəkk laşühbə latinist latinizm laübalı laübalılıq lents lepta letkayenka letuçka leviafan levirat leyk leyka leyl leyli ləbşəkər ləc ləcləşmə ləcləşmək ləclik ləcliketmə ləflik ləfz ləfzən ləğəndə ləhn ləhzə	lempira leonye lepidolit leporoskopik leporoskopiya lepra lepromin lepton (-lar) letilan levallua leveller (-lər) levkas levomenol levorin levulyoza leykoensefalit leykokrat leysmanioz (tib.) leysmaniya leyttembr lignin lixenologiya likopodr liktor likvasiya likvator liqanda liqatura liqnin liqnit liqroin liqulyoz limb limfangit limfanqoit limfaplast (-lar) limfoqranulematoz limfosarkoma limniqraf limnofil limnoloji limonit linneit liofil liofob liparit lipaza lipman lipofustsin lipoproteid (-lər) lipşito lisensiat listerellyoz listerioz listvenit literli litium litoqraf litoqlif litoqlifika litopon	dağyalı dalğadöymə damarlı-kapillyarlı damğabasan damğabasma damğavuran damğavurma darağız darboğazlı darburunlu darürəkli darürəklik darürəkliklik dastanqoşma dəfçalma dəfqayıran dəfnətmə dəftərdarlıq dəğəlliketmə dəh-dəhetmə dəhrəağzı dəhrəburunlu dəhrəsapılıq dəlalətmə dələduzluqetmə dələduzolma dələquyruqlu dəliedilmə dəlietmə dəlikaçma dəlik-dəliketmə dəlik-dəlikolma dəliolma dəlləlliqetmə dəmiraxtarma dəmiraparan dəmiraparma dəmir-betonluq dəmir-betonluluq dəmirçi-presçi dəmirçi-presçilik dəmirçi-şamplyayan dəmirdonlu dəmirdonluq dəmirdonluluq dəmirləşdirilmə dəmirləşdirilmək dəmirləşdirmə dəmirləşdirmək dəmirtikanlı dəmirtikanlıq dəmirtikanlılıq dəmiryayan dəmiryayma dəmvuran dəmvurma dəmyəbecərmə dəmyəkən dəmyəyətışdirmə dənalən dənalma dənbağlama dən-dənətmə	dağ-dərəsiz dağlana-dağlana daxalçalı daxalçasız daxıl-daxıl daxıldar daxıldarlıq dairəvarıqlıq dalaqotuluq dalaqotusuz daldalatma daldalatmaq dalğavarıqlıq dalğavericilik dallatma dallatmaq damacıqlıq damarabənzərlik damaraxşarlıq damarcıqlı damarcıqsız damarlılıq damarsız damarsızlıq damcılandırılma damcılandırılmaq damcısız damcıvarıqlıq damğalıqlıq damğasız damlalı damlasız damlatdırılma damlatdırılmaq damlı damsızlıq dandırma dandırmaq dandırtma dandırtmaq danışdırma danışdırmaq danışmamaq danqıltılı danqıltısız daraqbığcıqlı (-lar) daraqqabılı daraqqabısız daraqqlıq daraqvarı daraldan daraldılmaq daralmaq daranqıltısız darbalaqlı darca dard (-lar) dar-düdüklük dartəhərlik dartımlı dastanolma

(Davamı gələn sayımızda)

Azərbaycan Milli Konservatoriyasının konsert zalında tanınmış şair, oftalmoloq alim, Tibb Universitetinin Oftalmologiya kafedrasının müdiri Paşa Qəlbınura həsr olunan "Nur adımdı, işıq andım" filminin təqdimatı keçirilib. Təqdimatda ölkənin tanınmış elm və mədəniyyət xadimləri, görkəmli ziyalılar və ictimai sferanın məşhur simaları iştirak ediblər. 53 dəqiqəlik sənədli filmə baxışdan sonra təqdimata dəvət olunan ziyalılardan bir çoxu çıxış edərək həm ekran əsəri, həm də Paşa Qəlbınur haqqında ürək sözlərini deyiblər. Filmə baxışdan sonrakı rəsmi hissənin aparıcısı professor, ədəbiyyatşünas Nizaməddin Şəmsizadə olub. Çıxışçılar və onların ürək sözləri barəsində bir qədər sonra danışacağıq. İndi isə yenidən filmə qayıdaq:

İşıq dilində danışanlar

İctimai Televiziya və Radio Yayımaları şirkətinin direktoru, rejissor Cəmil Quliyevin ideyası əsasında çəkilən filmin rejissoru Mahirə Cabbarovadır. Film sanki "Avesta" mətnlərindəki işıqla-qaranlığın aramsız mübarizəsinin ekrana köçürülmüş formasıdır. Bir göz həkimi haqqında çəkilən filmin əsas qayəsinin işıqla qaranlığın mücadiləsi kimi təsviri anlaşılındır. Filmin əvvəlində elə Paşa Qəlbınur tərəfindən deyilən "Yaza da bilirəm işıq dilində, kəsə də bilirəm zülmət gecəni" misraları sonrakı hadisələri, təsvirləri və onun haqqında olan çıxışları öz arxasınca aparır. Film qəhrəmanın xarakterini tam açmaq üçün onun mənsub olduğu sahələrə uyğun olaraq bir neçə yerə bölünür: cərrah, alim, şair və müəllim. Bu böyük dördlüyün əsas missiyası isə birləşərək şəxsiyyətə aparan yolu göstərməkdir. Rejissor Mahirə Cabbarova qəhrəmanın monoloqundan çox istifadə edərək buna nail olub. Amma cərrah, şair Paşa Qəlbınuru tək cəmiyyətdəki Paşa Qəlbınur obrazı tamaşaçılara təqdim etmir. Vaxtilə Paşa müəllimin müalicə, hətta əməliyyat etdiyi məşhurlar - mərhum xalq şairi Cabir Novruz, xalq artisti Şəfiqə Axundova, professor Zəhra Quliyeva, eləcə də Flora Kərimova, Arif Məlikov, Nəriman Məmmədov kimi sənətkarlar, xarakterin bizə tanıtılmasında yardımçı olurlar.

Özünün dediyi kimi, "qədim Zərdüşt təqviminin Sağlamlıq ayında" dünyaya göz açan və göz açan kimi bir işıq topası ilə qarşılaşan Paşa Qəlbınurun bütün həyatı, əslində həmin işığı əllərinə köçürmək olub. Bəzən əlindəki qələmə, bəzən isə bıçağa keçən həmin işıq o qələmdən də, o bıçaqdan da süzülərək başqalarına işıq bəxş edib. Filmdə də biz hərəkət edən, bir insandan başqa insana ötürülən işıq fenomenini görürük. İşıq burada həm həqiqi, həm də məcazi mənada yerdəyişmələr edir. Göz həkimi Paşa Qəlbınurun cərrah bıçağından keçib həqiqi kateqoriya kimi xəstə gözündə dirilir. Şair, esseist Paşa Qəlbınurun qələmindən süzülərək rəmzi məfhum kimi insan ruhunda canlanır. Filmdə təbabətlə poeziyanı ziya, nur rəmzləri vasitəsilə birləşdirən Paşa Qəlbınur obrazı "Avesta" mətnlərindəki şərq qüvvə olan Əhrimənlə döyüşən Hörmüz əsgərinə bənzəyir. Filmdə bu xətt, obrazın monoloqu və onun səsləndirdiyi şeirlərin hesabına açılır:

İşıq dilində danışan film

Əllərimin hakimiyyəti bərqərar olur, Əməliyyat vaxtı. Qaranlıqla işığın radar tutmayan Sərhədinə uçur əllərim. Ürəyim kimidir, Mən yatanda da oyaq olur əllərim.

Filmdə alim haqqında səsləndirilən bəzi vacib faktlara diqqət edək:

"Tanınmış Azərbaycan aliminin elm sahəsində qazandığı ən yüksək nailiyyətlərdən biri – dünyanın aparıcı tibb müəssisələri tərəfindən tətbiq olunan – orqan və toxuma transplantasiyasında yeni elmi istiqamət sayılan "Qlaukomanın cərrahi müalicəsində Musayev üsulu" dursa (gözdə "qara su"yun müalicəsi), digər uğuru isə Azərbaycanda son 100 ildə ilk dəfə Paşa Musayevin rəhbərliyi altında, Sevinc Musayeva-Əkbərovanın və Olqa Stroyevanın həmmüəllifliyi ilə kəşf edilmiş və Rusiya Farmakologiya Komitəsi tərəfindən XX əsrdə rəsmi təsdiq edilən və kütləvi istehsal və tətbiq edilməsi üçün lisenziya verilən, dünyada bu günə qədər istifadə olunan ən effektiv dərmanlardan sayılan "Aktipol" antivirus preparatıdır.

2002-ci ilin 12-17 noyabr tarixlərində Brüsselin (Belçika) "51-ci Ümumdünya İxtiralar Salonu"nda keçirilən "Brüssel Evrika 2002" sərgisində Oftalmologiyada yenilik sayılan "Aktipol"un kəşfi "Böyük qızıl medal"a və Belçika Maliyyə Nazirliyinin "Xüsusi priz"inə layiq görülüb.

Böyük Britaniyanın Kembriç Universitetinin təşəbbüsü ilə 2003-cü ildə keçirilən sorğuda bütün zamanlar üçün 2000-ci ilin alim-intellektualları sırasında layiq olduğu yerini alan tanınmış Azərbaycan alimi, 2005-ci ildən "Tibb jurnalı"nın Rəyasət Heyətinin üzvü, elə həmin ildə də Rusiya Tibb Elmləri Akademiyasının fəxri doktoru seçilib".

Nobel müzakirələri

Çıxışçılar arasında tədbirin aparıcısı professor Nizaməddin Şəmsizadə və Tibb Universitetinin kafedra müdiri professor Canbaxış Nəcəfov Paşa Qəlbınurdan danışarkən maraqlı bir detala toxundular. Daha sonra professor Əlixan Musayev də bu məqamı unutmadı. Azərbaycan neyrofiziologiya və neyrokimya məktəbinin yaradıcılarından olan böyük alim Qəhrəman Qəhrəmanovun Paşa Qəlbınura olan böyük rəğbətindən söz açıldı. Qeyd edək ki, Qəhrəman Qəhrəmanovu ömrünün sonunda ən sevimli tələbələrindən olan Paşa Qəlbınur əməliyyat etmişdi. Qəhrəmanov o alimlərdən idi ki, Topçubaşovla birlikdə adı tibb üzrə Nobel mükafatına təqdim olunmuşdu. Lakin sonradan bəzi xoşagəlməz hallar baş verdi və Yusif Məmmədliyəvin aqibətini bu iki alim də yaşadı. Adlarını çəkdiyimiz nətiqlər də Qəhrəmanova qismət olmayan Nobel mükafatını Paşa Qəlbınura arzuladılar. "Qlaukomanın cərrahi müalicəsində Musayev üsulu"na görə, yəni, xalq dilində desək, gözdə "qara su"yun müalicəsində görə və mahiyyətinə vara bilmədiyimiz başqa yeni üsullarına görə Paşa müəllim bu mükafatı haqq edənlər cərgəsindədir.

"Vallah, təşəkkür ona düşür"

Filmə bağlı Paşa müəllimdən təəssüratını soruşan zaman rejissorun və ümumilikdə yaradıcı heyətin zəhmətini yüksək qiymətləndirdi. "Vallah, təşəkkür onlara düşür" deyərək film barədə danışdı: "Filmin ideya müəllifi hörmətli rejissorumuz Cəmil Quliyevdir. Mahirə Cabbarova və yaradıcı qrup ekran işinin ərsəyə gəlməsində çox zəhmət çəkdi. Onlara haqq-qədən də dərin təşəkkürümü bildirirəm. Mən onların bu ideyasını çox yaxşı qarşıladım. İnanıram ki, həm sizinlə, media ilə, həm də buradakı ziyalılarla bu filmin müzakirəsi yüksək səviyyədə keçəcək".

Elmin NURİ

Bu saydan etibarən "Aydın yol" qəzetində "Ən bəyəndiyim tərcüməm" adlı rubrikaya başlayırıq. Rubrikada xarici ədəbi nümunələri dilimizə çevirən tərcüməçi ilə onun ən uğurlu tərcümə işi saydığı əsər haqqında danışacağıq. İlk müsahibimiz tərcüməçi, dramaturq, "Qobustan" jurnalının baş redaktoru Vaqif Əlixanlıdır. O, 1990-cı ildə tərcümə etdiyi Çingiz Aytmatovun "Qiyamət" romanı haqqında danışacaq. Oxucular əsəri "Azərbaycan" jurnalından, daha çox "Edam kötüyü" adı ilə tanısalar da, tərcüməçi Aytmatovun bu romanını kitabsevərlərə "Qiyamət" adı ilə təqdim edib:

"Natiq Səfərov dedi ki, bu əsər mənlilik deyil"

- Vaqif müəllim, necə oldu ki, bu romanı tərcümə etmək fikrinə düşdünüz?

- Çingiz Aytmatovun "Qiyamət" romanı dərin fəlsəfi olan bir əsərdir. SSRİ və dünya miqyasında "Edam kötüyü" adı ilə tanınır. Amma qırğız ədəbiyyatının özündə "Qiyamət" adlanır. Fikrimcə, keçmiş sovet ədəbiyyatında o cür fəlsəfi yüklü, ağırlıqda olan ikinci bir əsər yoxdu. Çünki o dövrün rus nəsrinə əsasən realist istiqamətdə inkişaf edirdi. Kənd prozası, şəhər prozası orada əsas yaradıcı xətt idi. Bu əsərdə təsvir olunan təbiət-insan probleminə bircə Valentin Rasputində rast gəlmək olardı. Əsəri 1990-cı ildə tərcümə etmişəm. Rəhmətlik Natiq Səfərov "Azərbaycan" jurnalında tərcümə şöbəsinin rəhbəri idi. Mənə bu işi o tapşırırdı. Dedi, əvvəlcə istədim özüm tərcümə edim, amma ilk abzasını oxudum, gördüm ki, mənlilik deyil.

- Natiq Səfərov da çox peşəkar və istedadlı tərcüməçi idi. O, nəyi əsas götürərək əsəri öz tərcümə etmədi və bunu sizdən xahiş etdi?

- Natiq Səfərov çox böyük tərcüməçi idi. Hər halda onun da bildiyi nəşə var idi. Əsərdəki həm kənd, həm şəhər üslubu, oradakı dərin fəlsəfi qat üst-üstə qalanmışdı. O da, yaqin, bunları nəzərə alaraq, romanın tərcüməsini mənə tapşırmışdı.

- Romanın adı ilə bağlı bir neçə versiya var: "Edam kötüyü", "Qiyamət", "Dişi qurdun rəyası". Türklər də onu "Dar ağacı" kimi tərcümə edib. Sizcə, əsərin adı ilə bağlı fikir müxtəlifliyi nədən qaynaqlanır?

- Aytmatovun bu romanında bir neçə süjet xətti var. Əsərin süjet xətti Bulqakovun "Ustad və Marqarita", Yusif Səmədoğlunun "Qətl günü", romanın strukturu ilə eynidir. Yəni, burada roman içində roman mexanizmindən istifadə olunub. Bulqakovda da elədir: İncil motivləri ilə yanaşı, Ustad və Marqarita xətti də paralel gedir. Bu struktur birinci Bulqakovdan başlayıb və Aytmatov da ondan istifadə edib. Şəxsən mənə qalsa, "Qiyamət" də dini motivli Avdi Kallistratov - xaçpərəst dünyasından gələn istiqamət yox, canavarlarla bağlı süjet xətti daha mükəmməldir. O xətt sadəcə olaraq dahiyənə təsvir edilib. Türklərdə adı "Dar ağacı" kimi tərcümə olunub, bizdə də uzun müddət "Edam kötüyü" kimi bilinib. Belə bir fikir var ki, hər bir insan vaxtı yetişdiyi məqamda başını cəllad kötüyünün üstünə qoymalı olur. Yəni hesabət verir. Bu məntiqlə yanaşanda romanın adının "Dar ağacı", "Edam kötüyü" olması heç də yanlış deyil.

"Avdi Kallistratov xətti romanda, sadəcə, bir yamaqdı"

Aytmatov, düşünürəm ki, romanın adında da xaçpərəstliyə meyil edib. "Plaxa" adını seçməklə dünya oxucusunu nəzərə almağa çalışıb. Nobel mükafatı üçün cəhd göstərib. Sonradan yazdığı "Kassandra damğası" da bu cəhdin ardı idi.

- Deməli, sizcə, "Qiyamət" də və "Kassandra damğası"ndakı xristianlığa aid dini motivlər sırf Nobel üçün edilən cəhdlər idi?

- Məncə, elə idi. Bunlar eyni zamanda bəşəri motivlərdi. Amma mənə elə gəlir ki, həm də eyni zamanda yazıçı bicliyidi. Amma onu da deyim ki, Aytmatov hələ o əsərləri yazmazdan əvvəl Nobel mükafatına layiq idi. Hələ "Bayaz gəmi" povesti çıxdanda mən kinostudiyada işləyirdim. Bir seminara getmişdik. Orada qadağan olunmuş filmlərdən də bəhs olunurdu. Qırğızların baş redaktoru dedi ki, işveçlilər Aytmatov haqqında sənadlı film çəkirlər. Bu yaxınlarda ona Nobel mükafatı verəcəklər. Amma bu, baş vermədi. "Əlvida, Gülsarı" povestinə görə SSRİ ona Dövlət Mükafatı verdi. Ardıca da, Sosialist Əmək Qəhrəmanı adına layiq gördü və bununla da Nobel söhbətləri bağlandı.

"Bu tərcüməmlə bağlı tərifə ehtiyacım var idi"
- "Qiyamət"i sizin tərcümənizdə oxumuşam. Burada dialekt sözlər və şivələrdən çox istifadə olunub. Sizcə, dialekt sözlərdən izafi istifadə oxucu kütləsi üçün çətinlik yaratmır ki?

- Belə düşünürəm. İri çayların hamısı onlara gəlib tökülən sısqa çayların, kiçik qolların hesabına formalaşır. Dialekt sözlər də burada həmin kiçik çayların rolunu oynayır, dili zənginləşdirir. Mən tez-tez kitab mağazalarına gedirəm və Azərbaycan dilinə tərcümə olunan kitablarla maraqlanıram. Əksər tərcümələr bərhad haldadı. Hamısı bir-birinə oxşayır. Yaxşı olar ki, bütün tərcümələr orijinaldan edilsin. Orijinaldan edilmədiyinə görə, xeyli nöqsanlar meydana çıxır. Gözüm yemədiyini yeganə yazıçı Platonovdu. O, tərcüməyə gəlmişəm. Amma Platonov xüsusi yanaşma ilə tərcümə olunmalıdı.

"Qiyamət" romanını mən 1990-cı ildə tərcümə etmişəm. Bir-iki dəfə eşitmişəm ki, heç tanımadığım adamlar o tərcümənin adını çəkib, bəyəndiklərini deyib. Bir dəfə də rəhmətlik Arif Əmrahov mənə tərcüməmin adını çəkdi. İclasda durdu dedi ki, o boyda əsəri Vaqif ustalıqla tərcümə edib. Çox təriflədi. Ondan sonra mən bu tərcüməmlə bağlı tərif eşitməmişəm. Halbuki mənə buna ehtiyacım var idi. Pislə yaxşıya qiymət verilməlidir.

- Siz tərcümənizin adını "Qiyamət" qoymusuz. Aytmatovun qiyamətinin mahiyyəti nədən ibarətdir?

- Aytmatov onu dahiyənə fikirləşib. İnsan Yer üzünə həm də təbii fəlakət kimi gəlir. Hər bir insan potensial olaraq təbii fəlakət mənbəyidir.

Buradakı insan, fəlakətin yaradıcısıdır. Planı doldurmaq üçün təbiəti, sayqaları qırır, qarşısına çıxan hər şeyi məhv edir. Amma bu gün təbiət də öz intiqamını alır. Dünyanı su basır, başqa fəlakətlər çoxalır, sonrası necə olacaq? Bunu heç kəs bilmir.

- Məncə, xristian mifologiyasının təbliğinə aid olan Avdi Kallistratov xətti romanda, sadəcə, bir yamaqdı. Yazıçı bununla, guya bəşəri ideyaya xidmət etmək istəyib. Bəşəri ideyanın təsviri üçün canavarlar bəs idi. Həm o canavarlar - Ağbərə və Daşçeynər, onların yaşadığı və ölüm-dirim mücadiləsi apardığı çöl bəşəri ideyanın təsviri üçün bəs edirdi. Çölün öz poetikası, musiqisi, ritmi nəyə desən dəyərdi. Əsərdəki xaçpərəst xətti, təəssüf ki, bu cür gözəl təsvirlərə yamaqlandı.

- Biz ikinci süjet xəttini çölün poetikasına xəyanət kimi anlaya bilərik?

- Mənə qalsa, bəli! Amma, təbii ki, o da böyük yazıçıdır. İndi belə yazıbsa, deməli, bu cür görüb. Amma mən düşünürəm ki, o xətt Aytmatovdan kənardı. Aytmatovun düşüncəsindən, milli yaddaş sistemindən qıraqdadır. Amma nə üçünsə yazıb. Əsərdəki Ponti Pilat, İsa Məsih xətti Aytmatovun düşüncə tərzinə yaddı. Həm də ki, bunları Bulqakov yazıb da. O, yəni bir şey eləməyib. Bulqakovun strukturunu təkrarlayıb. Bulqakovdakı Ponti Pilat mənə daha xoş gəlir. Çünki onun Ponti Pilatı orijinal idi.

"Aytmatov Avropanın xoşuna gəlmək istəyib"

- Romanda bütün dinləri eyni həqiqət altında toplamaq meylilə var. Amma buna baxmayaraq, Avdi ölən zaman köməyə qurdu çağırır...

- ...Bir daha təkrar edirəm: Oradakı xaçpərəst xətti əsərin ümumi məzmununa yamaqdı. O süjet xətti romanın ümumi qayasına yapışmır. Amma yazıçı nə üçünsə edib bunu. Yəqin Avropanın xoşuna gəlmək istəyib (gülür).

- Əsərdə xristianlığın xətti qabarıq təsvir olunub. Hətta Türkiyədə bu əsər tərcümə olunanda xristianlığın təbliği kimi etirazla qarşılandı. Az qaldı ki, Aytmatova missioner damğası vurulsun...

- ...Bu, dar düşüncənin göstəricisidir. Bütün peyğəmbərlər bizimdi, hamımızdı. Qurani-Kərimdə də, görür, neçə dəfə İsanın adı çəkilir. Çox təəssüf ki, bu, orada etirazla qarşılanıb. Bunu yalnız dar düşüncə ilə əlaqələndirmək olar. Heç başqa şeylərə etiraz etmirlər, amma İsanı etiraz edirlər. Bu, bəşəri ideyadır. İnsanlar Puşkin muzeyində kilsə xorunu necə dinləyirlərsə, mən də özüm orada, o musiqinin sədalını altında hiss edəcəyəm romanı tərcümə etdim. Türkiyədə tanınmaq üçün gərək Avropadan fırlanıb gələsən. Vaxtilə Araqon "Cəmila" povestini tərcümə etməsəydi, Aytmatov heç Türkiyədə məşhurlaşmazdı. Nə danışsalar, missioner nədir?! Aytmatova məgər Türkiyə lazım idi?! Sadəcə, onu Türkiyəyə ruhu, ürəyi, yaddaşı çəkirdi. Yaddaşın dəhşətli cazibə gücü var.

- Yaddaşın bu cazibə gücü Aytmatova bir yazıçı kimi nə qazandırdı?

- Aytmatovun bütün əsərlərində mifoloji qat güclü idi. Mif elə onun bədənində yerləşmişdi. Bütün əsərləri ruhundakı miflərdən axıb gəlirdi. Bu, ona bir yazıçı və bir şəxsiyyət kimi çox şey qazandırdı.

Elmin NURİ

"Aytmatov bəzi məqamlarda Bulqakovu təkrarlayıb"

- Xristian mifologiyası ilə qədim türkün xilas totemi olan canavar xəttinin sintezi əsərdə nə dərəcədə uğurlu alınıb?

Teatr bütün zamanlarda cəmiyyətin mədəni, ictimai-siyasi həyatının ayrılmaz hissəsi olub. Səhnənin inkişaf tarixinin hər bir mərhələsi ayrı-ayrı sənətkarların və bütöv kollektivlərin yaratdığı şedevrlərlə bağlıdır – bu əsərlər indinin özündə də teatrların repertuarından düşmür. Azərbaycan teatrının perspektivləri haqqında danışarkən, şübhəsiz, onun keçdiyi tarixi təcrübəni daha dərinlən öyrənmək, təhlil etmək və qiymətləndirmək lazım gəlir. Tanınmış jurnalist Fazil Bəhmənzadə çoxdandır ki, Azərbaycan teatrının tarixi inkişaf mərhələləri ilə bağlı ən müxtəlif materialları arxivləşdirmək və gələcək nəsillərə ötürmək kimi nəcib, faydalı fəaliyyətlə məşğuldur. Belə materiallardan biri də M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının 1951-ci ildə Özbəkistana qastrol səfəri ilə bağlıdır. Teatrşünas L.Borisovun qələmə aldığı məqalədə Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının səhnələşdirdiyi «Otello» tamaşası, Azərbaycan SSR-nin Xalq artistləri Ələsgər Ələkbərov, Barət Şəkinkaya, Rza Əfqanlı kimi sənətkarların yaratdığı rollar təhlil edilir. Məqalə 1951-ci ildə keçmiş Özbəkistan KP MK-nın, Ali Sovetinin və Nazirlər Sovetinin orqanı olan «Pravda Vostoka» qəzetində dərc olunub. Qəzetimizin oxucuları üçün maraqlı olacağını nəzərə alaraq, öz peşəkar səviyyəsi ilə seçilən «Otello» məqaləsini diqqətinizə çatdırırıq.

L.BORISOV

(Əvvəli ötən sayımızda)

«Mavra nifrət edirəm,
deyirlər, guya,
Mənim arvadımla
gəzir Otello.
Buna inanmıram,
ancaq qoy olsun,
Bu, mübarizəmdə
mənə haqq verər».

Qısqançlıq burada yirtici, yaramaz təbiətli Yaqo üçün özünə haqq qazandırmaq vasitəsidir. Yaqo yuxarı təbəqələri amansızlıq, ikiüzlülük, satqınlıq və tamahkarlıqda ad çıxarmış orta əsrlər Venesiyasının ictimai mühitinin məhsuludur. O, Otellonun ləyaqətinə, uğurlarına, xoşbəxtliyinə həsəd aparır, Mavrın qəlbinin saflığına, özündə olmayan hissələrinə nifrət edir, onun məhəbbət mücəssəməsi olduğunu qəbul etmir. Otello ilə Yaqo burada yalnız iki qısqanc insan deyil, onlar bir-birinə zidd iki başlanğıcı, iki dünyagörüşünü təmsil edir. Fəciənin fəlsəfi məramı, dərin humanizmi məhz burada üzə çıxır ki, bizim sovet teatrı bu məqamı bütün təfərrüatı ilə göstərməyə nail olub. Sovet teatı üçün Şekspirin yaratdığı məhz Karl Marksın qiymətləndirdiyi cəhətləri ilə yaxın və doğmadır. Marks dramaturqun əsərlərində, hər şeydən əvvəl, müdrik və cəsarəti fikirlər, insanlara sevgi, həyat bilgiləri və onların doğrudurüst təsvirinə böyük qiymət verirdi.

Yaqo – Əfqanlı teatrlaşmış cinayətkar yox, tədbirli, ehtiyatlı, hamıya nifrət edən bəşər düşmənidir. Artistin nümayiş etdirdiyi yüngül demonizm Yaqo obrazının realistlik şərhilə ziddiyyət təşkil etmir. Əfqanlı çox da qabarıq olmayan, ancaq son dərəcə ifadəli mimikaya malikdir.

Biz qarşımızda güclü, ancaq alçaq, rəzil ehtirasların çulğadığı insan sifəti görürük. Əfqanlı heç yerdə oyuna aludə olub, qəsdən effektiv pozalardan və jestlərdən istifadə etmir, ancaq bu, onun ifasında Yaqo obrazının məşum təbiətinin üzə çıxmasına mane olmur. Məhz bu cür adı, son dərəcə saf, yaxşı yoldaş kimi tanınan Yaqo daha qorxuludur. «Mənim vəfalı, xeyirxah dostum Yaqo» - Yaqonun amansızcasına bəşərən çıxardığı Otello belə deyir.

Azərbaycan SSR-nin xalq artisti Barət Şəkinkayanın ifa etdiyi Dezdemonna rolunu qiymətləndirmək daha çətindir. Ayrı-ayrı səhnələrdə və epizodlarda Şəkinkaya Dezdemonna rolunun ifası ilə bağlı mövcud səhnə ənənəsinin tələmindən çıxır. Bu zaman tamaşaçı artistin parlaq yaradıcı yanaşmasını, özünəməxsusluğunu və səmimiyyətini hiss edə bilər. Ancaq bütövlükdə Dezdemonna – Şəkinkaya onilliklər boyu sxemə çevrilmiş ənənə çərçivəsində qalır. Şekspirin əsərində Dezdemonna intibah dövrünün iradəli və qətiyyətli qadın obrazını təcəssüm etdirir.

Onu aşağıdakı fakt çox yaxşı xarakterizə edir: o, minlərlə mövhumi, xurafat səciyyəli inancların hökm sürdüyü orta əsrlər Venesiyasında, patriarxal ailədə tərbiyə alıb. Buna baxmayaraq, Dezdemonna yad ölkədən, başqa irqdən olan «qara» adamla evlənmək üçün özündə iradə və güc tapır.

Biz səhnədə Dezdemonnanın birtərəfli, məzmunlaşdırılmış obrazını görürük. Burada əsas motiv Dezdemonnanın sentimental danışıqları, gerçəkliklə bir araya sığmayan süni ağlamsınmalarıdır. Dezdemonna öz taleyi ilə barışmış müti qadın kimi çıxış edir. Yalnız oyun elementi kimi istifadə oluna biləcək motivlər burada obrazın ümumi səciyyəsinə xələl gətirir.

Sovet teatrı Otello obrazını yenidən mənalandırmış, bu obrazı gözünü qan örtmüş, qısqanc, ekzotik şərq ehtiraslarının əsiri kimi təqdim edən yanaşmalardan çoxdan imtina etmişdir. Bizim səhnələrimizdə tamamilə axmaq Rodriqo obrazına da az-az rast gəlinir.

65 il əvvəlın «Otello»su

O, uzağı görə bilməyən, aldadılmış, hər şeyə tez inanan tragikomik insan obrazıdır. Azərbaycan teatrının tamaşasında, Azərbaycan SSR-nin əməkdar artisti Fate Fətullayevin ifasında biz məhz belə bir obraz görürük. Yaqonun arvadı Emiliya da burada yalnız yüngülməz, sözgəzdiren adam kimi təsvir olunmayıb. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan SSR-nin xalq artisti, Emiliya rolunun ifaçısı Fatma Qədri öz oyununun ağırlıq nöqtəsini, haqlı olaraq, beşinci pərdənin son səhnəsinə salıb. Fatma Qədri burada Emiliyanın işgədicilik monoloqunu daha ehtirasla ifa edir və bu zaman böyük ustalıq nümayiş etdirir.

Dəqiqəbaşı ağlamsınan, deyingən Dezdemonna obrazı, demək olar, tamamilə keçmişdə qalıb. Köhnə teatr zövqsüz tamaşaçıları hər vaxtlə rıqqətə gətirməyə, vəhşi Mavrın qətlə yetirdiyi məsum Dezdemonnanın halına acıyan, kövrələn insanların hissələrini istismar etməyə çalışırdı. Guya Dezdemonnanın mənəvi saflığını, əzablarının dərinliyini göstərməyin, onun zərif, təsirli, poeziya ilə süslənmiş obrazını yaratmağın başqa üsulları yoxdur...

Yuxarıda deyilənləri Şəkinkayanın ifasına şamil etmək olmaz. Lakin tamaşanın quruluşçu rejissoru, Azərbaycan SSR-nin Xalq artisti, Stalin mükafatı laureatı Adil İskəndərov və teatrın bütün kollektivi Dezdemonna obrazının yenidən mənalandırılması ilə bağlı yaradıcı təşəbbüslərini davam etdirməlidirlər.

Kassio rolunun ifaçısı, Azərbaycan SSR-nin Xalq artisti Əjdər Sultanov səhnədə bir qədər statik təsir bağışlayır. Azərbaycan SSR-nin Xalq artisti Əli Qurbanovun ifasında Brabantio – Dezdemonnanın atasının obrazı ifadəli alınıb.

Tamaşanın səhnə tərtibatını, ansamblın uyğunluğunu və ahəngini də (rəssamlar – Nüsrət Fətullayev və Bədura Əfqanlı) qeyd etməliyik. Teatrın öz yaradıcı işində ən böyük müqavimət xəttinə istinad etməsi, Şekspirin əsərində edilən ixtisarlardan minimuma endirilməsinə imkan yaradıb. Edilən ixtisarlara isə, ümumi səciyyə daşıyır.

«Otello» - Əzizbəyov adına Teatrın möhtəşəm, parlaq tamaşası kimi yadda qaldı. Ələkbərovun ifa etdiyi Otello obrazının məziyyətləri və ümumiyyətlə, tamaşanın yüksək keyfiyyəti Azərbaycanın Əzizbəyov adına Teatrının bu uğurunu bütün sovet teatrlarının uğuru kimi qiymətləndirməyə imkan verir.

**Tərcümə edən:
Etimad
BAŞKEÇİD**

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlamda gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyükklər nəyə öyrənməyəcək. Mütləq öyrənəcəklər. Çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib. Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirt olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözümlə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiklərimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq. Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz, minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma, təəssüf ki, dərslərimizin, nədənsə, həmişə qəliz olan elmi dili ucbatından çox şey əxz edə bilməmişik. Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

Necə olur ki, biz üçölçülü görürük?

Necə olur ki, biz açıqlıqdan baxarkən, bir əşyanın digərindən uzaq durduğunu, yaxud, birinin qabaqda, digərinin arxada olduğunu təyin edə bilirik? Niyə bütün cisimlər bizə yastı gəlmir, biz onları üç ölçüdə, bir-biriylə həqiqi qarşılıqlı əlaqə vəziyyətində qiymətləndiririk? Məsələn bundadır ki, biz hər hansı bir əşyanı yalnız gözümlə deyil, həm də beynimizlə görürük. Biz əşyaları təcrübəmizə əsaslanaraq qiymətləndiririk. Və nə qədər ki, gördüklərimizi beynimiz qiymətləndirməyib, biz səhv edə bilərik.

Məsələn, təcrübəmiz bizə əşyaların ölçüsü haqda təsəvvür verir. Sahildən müəyyən məsafədə olan qayıqdakı adam sahiləkindən qat-qat kiçik görünür. Lakin siz heç vaxt deyə bilməzsiniz ki, onlardan hansı ucaboy, hansı isə bəstəboydur. Bizim təfəkkürümüz daha hansı işarələrdən bəhrələnir? Onlardan biri perspektivdir. Siz dəmiryolu relslərinə baxanda bilirsiniz ki, iki rels uzaqlarda bir nöqtədə birləşəcək. Ona görə də siz relslərin arasındakı məsafəni təxmin edə bilərsiniz və məsafə haqda özünüzdə təsəvvür yaradırsınız.

Təcrübəmiz bizə deyir ki, yaxınlıqda olan əşyaların konturları dəqiq, uzaqdakılarkı pozuq görünür. Biz təcrübəyə əsaslanaraq, kölgələri də "oxuya" bilirik. Onlar bizə əşyaların forması, ölçüsü, bir-birinə nisbətə yeri haqda məlumat verir. Yaxındakı obyektlər çox vaxt uzaqda yerləşən obyektlərin müəyyən hissəsini örtür.

Başınızın hərəkətiylə siz qarşınızdakı ağacın, yoxsa dirəyin daha uzaqda olduğunu təyin edə bilərsiniz. Bir gözüünüzü yumun və başınızı çevirin. Daha uzaqda olan obyekt sanki başınızın hərəkətinə uyğun hərəkət edir. Yaxınlıqdakı obyekt isə əks tərəfə gedir. Hər iki gözün səylərinin birləşməsi də bizə mühüm işarələr verir. Obyekt siz tərəfə hərəkət edəndə, siz isə onu fokusda saxlamağa cəhd göstərdəndə gözlərinizin görmə xətti birləşir və görmə əzələlərində bir gərginlik yaranır. Bax, bu gərginlik də dolaylı yolla məsafənin göstəricisidir.

Biz müxtəlif səsləri necə eşidirik?

Bütün səslər vibrasiya edən əşyalardan gəlir, daha doğrusu, o əşyalardan ki, sürətli hərəkətlər edir, yaxud titrəyirlər. Bu vibrasiya hava molekullarını tərpədir, həmin molekullar isə yanlarındakı molekulları hərəkətə gətirir və tezliklə havada molekulların hərəkəti başlanır ki, bu proses də bizim səs dalğaları adlandırdığımız hadisəni yaradır.

Lakin vibrasiyalar fərqli olur və fərqli də səslər çıxarır. Səslər bir-birindən üç əsas xarakteristikasına görə fərqlənir: gücü, yüksəkliyi və tonu, yaxud ahənginə görə. Səsin gücü vibrasiya edən əşya ilə insan qulağı arasındakı məsafədən, habelə bu vibrasiyanın böyüklüyündən asılıdır. Vibrasiyanın böyüklüyü, yəni amplitudası nə qədər çox olsa, səs o qədər güclü çıxacaq. Səsin yüksəkliyi isə vibrasiyanın sürətindən (tezliyindən) asılıdır. Ahəng, yaxud tonallıq isə tamam başqa xüsusiyyətə malikdir. O, səsin tərkibindəki obertonların miqdarı və gücü ilə bağlıdır. Ahəng zil və bəm səslər qarışanda yaranır.

Hər suala

Səs dalğası qulaq dəliyimizdən keçib qulaq pərdəsinə çatmayınca, biz heç nə eşitmərik. Qulaq pərdəsi təbilin pərdəsi kimi işləyir və orta qulaqda olan üç xırda sümüüyü səsin ritminə uyğun hərəkətə gətirir. Bunun nəticəsində daxili qulaqdakı maye yerdəyişmələrə başlayır.

Səs dalğaları mayeni hərəkətə gətirir və həmin mayenin içindəki xırdaca hüceyrə-tükcüklər də hərəkətə gəlir. Bu hüceyrə-tükcüklər hərəkəti sinir impulslarına çevirir, onlar da beynə köçür, beyin isə artıq bu impulsları səs kimi qiymətləndirir. Lakin müxtəlif səslər bizim qulaqlarımızda müxtəlif hərəkətlər də yaradır ki, bu hərəkətlər də beynə müxtəlif sinir impulsları yollayır və bütün bunlar ona səbəb olur ki, biz cürbəcür səslər eşidirik!

Biz mahnını necə oxuyuruq?

Bizə bəlli olan musiqi alətlərindən heç biri özünün diapazonuna və ahəng çalarlarının zənginliyinə görə insan səsiylə müqayisəyə gələ bilməz! İnsanın səs aparatı çox mürəkkəb bir mexanizmdir. Gəlin, qırtlaqdan başlayaq. Burada qıgırdaq əsaslı səs aparatı yerləşir – əlinizi sürtsəniz, onu boğazınızın qabaq hissəsində hiss edərsiniz.

Qırtlağın içində iki çömçəşəkilli qıgırdaq var – onlara bizim səs tellərimiz birləşir. On altı müxtəlif əzələ bu səs tellərini gərib-boşaldaraq hərəkətə gətirir – eynən skripkaçalan öz alətinin simlərindəki gərginliyi barmaqlarıyla tənzimləyən kimi. Səs telləri təxminən 170 vəziyyət ala bilər! Diafraqma və başqa əzələlərin köməyiylə yuxarı müəyyən qədər hava qalxanda, səs telləri titrəməyə başlayır, bu isə nəfəs yollarındakı havanı titrədir. Məhz havanın titrəməsini biz səs kimi qəbul edirik.

Əgər səs telləri çox gərilməyibsə, onlar təxminən saniyədə 80 dəfə vibrasiya edir və eşitdiyimiz səs bəm olur. Əgər səs telləri gərgindir, onlar saniyədə təxminən 1000 dəfə titrəyə bilər və biz yüksək səs eşidərik. İnsanın səsinin yüksəkliyi səs tellərinin uzunluğundan da asılıdır.

Səsin diapazon və keyfiyyəti rezonansa gələn boşluqların forma və ölçüsündən də asılıdır. Bu boşluqların sırasına səs tellərinin bir qismi, traxeya, köks qəfəsi, ağız və burun boşluqları da daxildir. Gözəl səsi olan adamlarda rezonansa gələn boşluqlar elə formadadır ki, onların vibrasiyasından "musiqili" səs əmələ gəlir.

Dil nə edir?
Dil, eyni zamanda həm əzələlərin ən heyvətəmizi, həm də bədənimizin bir orqanıdır. Dil yeganə əzələdir ki, yalnız bir təəfdən bərkidilib. Ona görə də dil başqa heç bir əzələnin edə bilməyəcəyi hərəkətləri edir ki, bu da onun yerinə yetirdiyi vəzifənin həyata keçirilməsində müstəsna əhəmiyyət daşıyır. Biz danışaraq ən müxtəlif səsləri çıxaranda dil də müxtəlif vəziyyətlər alır, müxtəlif formalara düşür və bu, bizə həmin səsləri çıxarmağa imkan verir. Aramla bütün əlifbanı tələffüz edin. Görəcəksiniz ki, müxtəlif səslərin tələffüzü zamanı dil müxtəlif vəziyyətlərə düşür.

Qoxu nədir?

Bizim iy bilməyimiz adama çox adi gəlir. Lakin iybilmə prosesi və ümumiyyətlə, qoxularla bağlı hər şeyin çox mürəkkəb mexanizmi var. İnsanın iybilmə qabiliyyəti başqa heyvanlarınkindən qat-qat zəifdir. İnsanın iybilmə orqanı burnunda yerləşir: qoxu barədə informasiyanın daxil olduğu yer məhz burundur. Burun kiçik bir orqandır – onun hər yarısı baş barmağın dırnağından böyük deyil.

Bu orqan sinir hüceyrələri olan selikli təbəqədən ibarətdir. Bu təbəqə hər iki tərəfdən sinir lifləri ilə əhatə olunub və onlar selik vəzilərinin köməyiylə daim nəm qalırlar. Hüceyrələrdən nazik tükcüklər çıxır və burun boşluğuna keçir. Lakin bu tükcüklərin ucları qalın hüceyrə qatı ilə örtülüdür. Əgər bu örtük yoxdursa, biz qoxuları seçə bilmək qabiliyyətini itiririk. Adi nəfəs alma prosesində hava axını qoxubilmə zonası ilə təmasa girmir, ona görə də biz hansısa qoxunu seçməyə istəyəndə, məhz bu məqsədlə nəfəs çəkməliyik ki, hava bizə lazım olan yerə girə bilsin.

Bizim qoxu orqanlarımızın oyanması üçün kifayət qədər az miqdarda iyli maddə kifayətdir. Beyində kiçik bir qoxu mərkəzi var ki, burundakı sinirlərdən informasiyanı alaraq, hansı iyini duyduğumuzu müəyyən edir.

Burunda selik nəyə lazımdır?

İnsan orqanizmindən söz düşəndə, qəti şübhə etməyə bilərsiniz ki, onda olan hər şeyin öz vəzifəsi var. Bu, həm də burunun selikli qişasına aiddir. Burun orqanizmə havanın girdiyi keçiddir. Lakin bu hava ağ ciyərlərə düşməmişdən, onun üzərində müəyyən iş getməlidir. O havanı isitmək və təmizləmək lazımdır. Havanın tərkibində orqanizmə düşməyə çalışan tozların əhəmiyyətli bir hissəsi burun vasitəsiylə tutulur.

Havanın ilkin təmizlənməsi burun dəliklərinin girişində bitən cod tüklər vasitəsiylə baş verir. Burada ən iri toz hissəcikləri filtrasiya olunur. Burundan başlayaraq ağ ciyərlərin girişinə kimi, nəfəs yolları xırdaca tükcüklərlə örtülüdür. Bu tükcüklərə kirpiklər deyilir.

Bizim burnumuzdakı selik tam şəffafdır. Onun sonradan boz yaşıl rəngə düşməsi bundandır ki, kirpikciklər hava yollarıyla buruna ən xırda tozcuqları belə çıxarıb və bu toz, burunda seliklə qarışır.

Gecə-gündüz, hər dəqiqə insan milyonlarla toz dənəcini havayla bir yerdə içinə çəkir və bunun yaşadığınız yerdəki havanın təmizliyiylə o qədər də əlaqəsi yoxdur. Yalnız okean üzərindəki havada, sahilə 1000 kilometrədən az məsafə olmayan yerlərdə hava tam təmiz olur. Hətta şəhərdən kənardakı təmiz görünən havanı ciyərlərimizə çəkərkən onunla bir yerdə yarım milyonadək toz hissəcici uduruq! Nəfəs alarkən burnumuza tozla bir yerdə cürbəcür bakteriyalar düşür. Bu bakteriyalar da burnumuzun selikli qişasında ilişib qalır. Burun seliyinin antiseptik tərkibə malik olmasındandır ki, bir çox bakteriyalar onunla təmasa girən kimi ölür...

Beləliklə, siz gördünüz ki, burnumuzdakı selik bizim sağlamlığımızın qorunması yolunda çox böyük işlər görür!

Fövqəltəbii qavrayış nəylə izah olunur?

Ətrafımızdakı dünyada baş verənlərdən biz necə xəbər tuturuq? Bizə görmək, eşitmək, hiss etmək, duymaq imkanı verən hissiyyatlarımız vasitəsiylə. Lakin bəzi alimlər belə hesab edir ki, insan öz duyğu orqanlarının köməyi olmadan da informasiya ala bilər. Onlar fikirləşir ki, insan şüuru indiyədək açılmamış bəzi imkanlara malikdir və bu, duyğu üzvlərindən kənar informasiyanın alınmasını mümkündür. Bu prosesə fövqəltəbii qavrayış deyirlər. Təbii qavrayış insanın hiss üzvlərindən gələn qavrayışdır, fövqəltəbii bu hissələrdən kənar qavrayış olacaq. Bu məsələni araşdıranların çoxu psixoloq alimlər olub. Onların fəaliyyət sahəsi isə parapsixologiya adlanır. Bu elm, hələ ki, fiziki izahı olmayan şeylərin, hadisələrin tədqiqi ilə məşğuldur.

Belə qəbul olunub ki, üç növ fövqəltəbii qavrayış var. Onlardan birinə nümunə, bəzi insanların başqalarının fikrini oxumasıdır. İkinci növü belə bir nümunə ilə illüstrasiya etmək olar: bir şəhərdə qadın yuxuda görür ki, başqa şəhərdə yaşayan qızı avtomobil qəzasında xəsarət alıb. Ertəsi gün isə ona xəbər çatır ki, dünən qızını maşın vurub.

Üçüncü növ, gələcəyə baxıb bəzi hadisələri qabaqcadan söyləmək imkanı olan adamlarla bağlıdır. Bizə bəllidir ki, buna bənzər hadisələr həqiqətən olub, amma belə xəbərləri vaxtında yoxlamaq və bunun əslində necə baş verdiyini öyrənmək çox çətindir.

Bundan başqa, çoxları belə şeylərə inanmağa meyillidir və doğrunu yalandan ayırmaq mümkün olmadığından, baş verənlərin dəqiq qeydiyyatı aparılmır. Fövqəltəbii qavrayışın varlığını sübut etmək üçün çox təcrübələr aparılıb, lakin alimlərin əksəriyyəti üçün belə bir halın mümkünlüyü hələ də qəbul edilməzdir.

Biz niyə yoruluruq?

Yorğunluğun zəhərlənmənin bir növü kimi qiymətləndirmək olar! Orqanizminizin əzələləri hansısa işi görəndə süd turşusu ifraz edir. Əgər yorğun əzələdən süd turşusu çıxarılsa, həmin əzələ yenidən işləyə biləcək. Orqanizmə əzələ aktivliyi zamanı yorğunluq toksini, yaxud kenotoksin adlandırdığımız başqa maddə yaradır. Qan onu orqanizmə yayır və həm əzələnin özü, həm bütün bədən, xüsusilə də beyin yorğunluq hiss edir.

Alimlər yorğunluqla bağlı maraqlı təcrübələr aparıb. Əgər iti əldən düşənədək işləməyə məcbur etsək, o, axırda yuxuya gedəcək. Yorğun itin qanını başqa itə köçürsən, o da yorğunluq hiss edib yatacaq! Əgər yaxşıca dincəlməmiş itin qanını yorğun düşüb yatmış itə köçürsək, o, həmin an oyanacaq və daha canında yorğunluq hiss etməyəcək!

Lakin yorğunluq yalnız kimyəvi proses deyil, həm də bioloji prosesdir. Biz yorğunluğun dincəlməkdən başqa heç bir şeylə çıxara bilmərik – mütləq bədənin hüceyrələrinə dincəlik verməliyik. İtkilər bərpa olunmalıdır, beyin hüceyrələri yenidən "enerji almalıdır", ətrafların oynaqları isə işlədib tükəndirdiyi sürtkü materialını bərpa etməlidir.

Yorğunluqdan sonra yuxu bədənin enerjisinin bərpası üçün zəruridir. Bir çox hallarda yorulmuş orqanizmin iş qabiliyyətini bərpa etmək üçün bədənin başqa hissələrini aktivləşdirmək lazım olur. Bəzən aktiv istirahət həqiqətən də xeyir gətirir, çünki nəfəsin təmizlənməsinə səbəb olur. Qan daha tez dövr edir, vəzilərin fəaliyyəti aktivləşir, tullantılar bədənin yorğun yerlərindən daha intensiv çıxır. Lakin lap əldən düşmüşünüzsə, bu zaman ən yaxşı üsul yatıb dincəlməkdir.

bir cavab

Bizim qoxuladığımız maddə tükcüklərin üzərindəki qalın hüceyrə qatında həll olmalıdır ki, biz qoxunu duya bilək. Ona görə də qoxunu "tutmaq" üçün bizə müəyyən vaxt lazım olur. Bu, həm də ona görə baş verir ki, qoxusu olan maddələr həm də uçucu olmalıdır, yəni hərəkət edə bilməlidir, iybilmə tükcüklərində həll ola bilən yağlı maddələr ifraz etməlidir. Əşyanın qoxusu müəyyən iyni daşıyıcısı olan atom qruplarından asılıdır. Ona görə də qoxu maddənin kimyəvi formulundan asılıdır, hər tip qoxunun isə öz kimyəvi tərkibi olur.

Ayda

ODESSA

N 21(80) 01.07.2016

INTERNATIONAL

FILM FESTIVAL

Odessada Beynəlxalq kinofestival başlayır

Iyulun 15-dən 23-ə qədər keçiriləcək Odessa Beynəlxalq kinofestivalının proqramı açıqlanıb. Festivalda 75 ölkədən olan 864 film nümayiş etdiriləcək. Festivalın komissiyası indiyə qədər Yunanıstan, Fransa, Braziliya, Portuqaliya, Almaniya, Rusiya, Polşa, Livan, Belçika, Rumıniya, Qətər, İspaniya, Böyük Britaniya və Xorvatiyadan olan 12 filmə baxış keçirib. Bu filmlər Odessa kinofestivalının Qranpri və başqa beynəlxalq mükafatları uğrunda yarışacaq.

Festivalda 5 tammetrəjli və 20 qısa metrajlı yerli film Milli və Beynəlxalq mükafat uğrunda mübarizə aparacaq.

Bundan başqa 7-ci Odessa kinofestivalına 6 sənədli film təqdim edilib. Onlardan biri 2015-ci ilin fevral ayında Moskvanın mərkəzində qətlə yetirilmiş rus müxalifətçi Boris Nemtsov haqqında olan estoniyalı rejissor Zosi Radkeviçin çəkdiyi "Mənim dostum Boris Nemtsov" filmidir. Bu filmə Boris Nemtsovun şəxsiyyəti, onun Rusiyaya olan münasibəti, siyasi, demokratiya haqqında fikirləri və gələcək planlarından bəhs edilir.

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasına romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminqvey – "Qadınınsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymenov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" (şeir antologiyası), "Çexovdan Markesə qədər", "Modianonun seçilmiş əsərləri", "Boliviya gündəliyi", "Bizim həyatımız - bir şəh damlası" "7 pyes", Nəci Məhfuz - "Bildirçin və payız") kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitabevim.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

Nyu-Yorkda Puşkinin rus və ingilis dillərində kitabı çap olunub

Amerikalı yazıçı, şair, tərcüməçi Henri Culian Louenfeld bu günlərdə böyük rus şairi Aleksandr Puşkin haqqında yeni kitabını təqdim edib. Bu barədə Rusiyanın "İtar TASS" agentliyi məlumat verir. "Mənim tilsimim - Puşkinin poeziyası və həyatı" adlı kitab dahi şairin tərcümeyi-halından və seçilmiş əsərlərindən ibarətdir.

Kitabda Puşkinin şeirləri rus və ingilis dillərində təqdim edilib. Kitabın təqdimat mərasimi Nyu-Yorkun Manhetten rayonundakı Milli Bədii Klubda keçirilib. Agentliyə verdiyi müsahibədə Louenfeld deyib ki, kitabda Puşkinin ən çox sevilən əsərləri yer alıb:

"Mən geniş ingilisdilli oxucu kütləsinə Puşkinin yaradıcılığı ilə tanış olmaq imkanı yaratmaq istədim. Mənə elə gəlir ki, Puşkinin yaradıcılığına olan baxışım ruslar üçün də maraqlı olacaq".

Kitabda Puşkinin 130-dan çox əsəri, həmçinin "Yevgeni Onegin" poeməsindən parçalar yer alıb. Kitabın təqdimatı Rus-Amerika Fondunun Nyu-Yorkda təşkil etdiyi 14-cü "Bizim irsimiz" festivalı çərçivəsində baş tutub.

Yazıçı Coanna Roulinq Britaniyadan getdi

○ "Harri Potter" roman silsiləsinin müəllifi, ingilis yazıçısı Coanna Roulinq ölkəsini tərk etmək qərarına gəlib. Coanna Roulinq Böyük Britaniyanın Avropa Birliyindən çıxması üçün keçirilmiş referendum nəticələrindən məyusluğunu gizlədə bilməyib və öz Twitter səhifəsində "Əlvida, Böyük Britaniya!" - yazıb.

Qeyd edək ki, Coanna Roulinq Böyük Britaniyanın Avropa Birliyində qalmasını aktiv müdafiə edirdi.

C.Roulinq "Breksit" in ən böyük memarlarından biri, Böyük Britaniya Müstəqillik Partiyasının sədri Naycel Farajın: "Bu, sadə, ləyaqətli insanların qələbəsidir, - sözlərinə, öz səhifəsində: - Mən ləyaqətsiz azlıqda olmağımdan qürur duyuram - yazmaqla, kəskin reaksiya verib.

Hazırladı: NARINGÜL

GETTY RESEARCH PORTAL™

○ "Getty Research Portal" onlayn portalı yaranmasının 4 illiyi münasibətilə maraqlı bir layihəyə imza atıb.

Portal incəsənət, memarlıq, mədəniyyət, uşaq ədəbiyyatı və başqa sahələrə aid 100 mindən çox kitab və jurnalı pulsuz oxumaq və yükləmək imkanı yaradıb. Portalın arxivinin yaradılmasında 20-dən çox dünyaca məşhur mədəniyyət mərkəzi iştirak edib. Onların arasında Nyu-Yorkun Metropolitan muzeyi, Çikaqo İncəsənət İnstitutu, Almaniya kitabxanası da var. Təqdim edilən kitab kolleksiyası arasında ən dəyərli materialardan biri Edqar Ponun "Quzğun" adlı şeirinə fransız rəssamı Eduard Manenin 1875-ci ildə çəkdiyi illüstrasiyadır. Kolleksiya dünyanın 100-ə yaxın dilində kitab var.

"Getty" portalı 100 min kitabı oxucuların ixtiyarına verdi